

Еволюція змісту освіти у вищій школі України в умовах глобальних викликів сьогодення

*Дудинська Андрія Тіборовна¹, Дудинський Тібор Тіборович²,
Вакерич Михайло Михайлович³, Сойма Андрій Дмитрович⁴*

Опубліковано	Секція	УДК
19.05.2023	Освіта/Педагогіка	378.013.3

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7920236>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. В умовах викликів сьогодення вища освіта України є важливим засобом для сприяння розвитку країни та зміцненню національної ідентичності та самовизначення. В роботі проводиться огляд та аналіз сучасних тенденцій та еволюції змісту освіти у вищій школі в умовах війни і глобальних викликів. Аналізується зміст навчання як компонент, який характеризує освітній навчальний процес і визначається цілями навчання. Освітній процес слід вивчати і досліджувати в його проєктивному вимірі, який включає проєктування, реалізацію, оцінювання та орієнтацію результатів на особистісне і соціальне, від діагностованого сьогодення до бажаного майбутнього. Згідно цього, в роботі розкриваються питання ефективності процесів трансформації змісту вищої освіти України та переваги для соціальних сфер від відповідної та якісної освіти.

Ключові слова: освітні тенденції, виклики освітніх систем, безперервна освіта, технології, вища школа.

Evolution of the Content of Education in Higher Education in Ukraine in the Context of Global Challenges

Annotation. In the context of global challenges, Ukrainian higher education focuses on the development of an educational system with a perspective of the transformative power of human beings to shape a new society. A new vision of higher education is perhaps the most important means by which a country can contribute to its development and strengthen its national identity and self-determination, based on the contribution it can make to modernity, embodied in the project of a society committed to sustainable human development. In the

¹ кандидат біологічних наук, доцент кафедри зоології, біологічний факультет, ДВНЗ "Ужгородський національний університет", 88000, Україна, Закарпатська обл., м. Ужгород, вул. Волошина, 32, <https://orcid.org/0000-0001-7461-0512>

² кандидат біологічних наук, доцент кафедри зоології, біологічний факультет, ДВНЗ "Ужгородський національний університет", 88000, Україна, Закарпатська обл., м. Ужгород, вул. Волошина, 32, <https://orcid.org/0000-0002-2794-0727>

³ кандидат біологічних наук, завідувач кафедри генетики, фізіології рослин і мікробіології, біологічний факультет, ДВНЗ "Ужгородський національний університет", 88000, Україна, Закарпатська обл., м. Ужгород, вул. Волошина, 32, <https://orcid.org/0000-0002-3268-7797>

⁴ старший викладач кафедри ботаніки, біологічний факультет, ДВНЗ "Ужгородський національний університет", 88000, Україна, Закарпатська обл., м. Ужгород, вул. Волошина, 32, <https://orcid.org/0009-0003-1567-0285>

context of military armed aggression, higher education in Ukraine is an important tool available to the country to promote its development and strengthen national identity and self-determination. In the paper current trends and evolution of the content of education in the context of war and global challenges are analysed. The effectiveness of the transformation of higher education in Ukraine and the benefits to the social spheres of relevant and high-quality education is discussed. The results of the study show that in the context of global challenges, the development and transformation of higher education is a lifesaver for all social sectors of Ukraine, which prioritise the basic needs of society. It is not enough to meet the needs of the modern export sector or the requirements of the manufacturing sector. It is necessary to develop higher education with a clear understanding of its social function. In the context of war and in the post-war perspective, Ukraine needs a higher education institution with a type of education that is a centre of continuing education for the renewal and retraining of personnel, a university with strong fundamental disciplines and with a wide variety of study programmes, intermediate diplomas and the ability to manoeuvre between courses and subjects, in case of a change in one's previous choice. The goal should be for students to leave the university with not only diplomas but also knowledge relevant to life in society. The educational process should be studied and researched from its projective dimension, which includes its design, implementation, evaluation and orientation of its results towards the personal and social, from the diagnosed present to the desired future.

Keywords: educational trends, challenges of educational systems, continuing education, technology, higher education.

Вступ

Постановка проблеми. В умовах війни українська вища школа акцентує на розвитку освітньої системи із перспективою здатності людини трансформуватися для формування нового суспільства. Нове бачення вищої освіти полягає в тому, що вона повинна сприяти розвитку та зміцненню національної ідентичності та самовизначення України і базується на внеску, який вища школа може зробити для розбудови проекту сучасного суспільства задля сталого людського розвитку [3, с. 565].

Сектор вищої освіти займає унікальне положення на перехресті освіти, досліджень та інновацій і служить суспільству та економіці. Розвиток вищої освіти суттєво сприяє:

- досягненню стандартів Європейського освітнього простору;
- формуванню стійкої економіки та перетворенню українського суспільства на екологічне, більш інклюзивне та цифрове.

Для того, щоб вища освіта була ефективною та результативною, органи державної влади повинні створити належні рамки, в яких вищі навчальні заклади можуть оптимально функціонувати. Ця структура характеризується, серед іншого, адекватним фінансуванням та ефективною політикою забезпечення якості. Крім того, реформування та модернізація системи вищої освіти ґрунтується на зусиллях та компетенціях викладацького та наукового складу. Однак, найчастіше, збільшення чисельності студентів не завжди є пропорційним до росту необхідної кількості викладацьких і наукових кадрів високого рівня підготовки.

Поліпшення умов праці, краща початкова підготовка та безперервний професійний розвиток, а також прагнення досягнути рівня досконалості в галузі викладання та досліджень мають важливе значення для того, щоб Україна могла виробляти, залучати та утримувати високоякісний персонал університету, якого вона потребує.

На часі, Україна не може нехтувати або послаблювати свою державну вищу освіту, ризикуючи знизити власний національний інтелект і свої можливості підтримки і

збільшення контактів зі світовою науковою та інтелектуальною спільнотою. Сучасній людині необхідно мати навички і знання, необхідні для самостійного здійснення власного розвитку.

Сьогоднішня ситуація в Україні проявляється в економічних, політичних, екологічних і соціальних факторах та сприяє відображенню того, які реальні потреби представляє суспільство. Пандемія COVID-19 змінила реальність та складові освіти за один день, але ще більше її змінила війна. Складовою навчально-виховного процесу, що є основою будь-якої галузі освіти (науки, техніки, мистецтва), є зміст викладання, який визначається чіткими цілями і конкретизується в аналітичній програмі кожного предмета. Саме цей компонент змісту освіти характеризує навчально-виховний процес, оскільки конкретизує характеристики предметів і явищ, які вивчаються [4].

Зміст навчання має бути структуровано з використанням сучасних підходів, заснованих на таких психопедагогічних принципах, як систематизація, логіка предмета і дидактичний процес, для уможливлення здобування знання і розвитку навичок студентів. Крім того, паралельно зміст освіти повинен сприяти розвитку творчої активності і формуванню в студентів власних переконань. Отже, зміст освіти повинен мати подвійну функцію – навчальну і виховну. Зміст навчання становить репертуар ідей і досягнень, організованих за допомогою системи знань, умінь і навичок, які повинні засвоюватися студентами відповідно до цілей навчання, що необхідно досягти [5].

Пошанувачі прагматичного підходу вважають, що найголовніше в освітньому процесі – це розвиток навичок, прихильники раціоналістичного підходу вважають, що фундаментальним є отримання знань. Однак цей поділ змісту навчання на систему знань та формування навичок є формальним та лише полегшує його організацію [7, с. 705]. Знання викладаються не так, щоб студенти відтворювали їх теоретично, а щоб вони могли працювати з ними, оскільки неможливо здобувати знання без розвитку навички, яка може бути інтелектуальною та практичною, загальною та специфічною. Тому в змісті викладання необхідно пов'язувати знаннями з умінями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Освіта завжди еволюціонує разом із суспільством та відповідає поточним потребам суспільства. На думку Ю. Цехмістер, у сучасному способі життя технології відіграють провідну роль в еволюції, оскільки вони полегшують щоденні завдання людей. Крім того, вони прямо і опосередковано сприяють таким галузям, як освіта [12].

Тому у вищій освіті існують різні цілі. З цього приводу Т. Нодіра та Х. Рашид пишуть, що освіта є процесом постійного, особистого, культурного та соціального формування, який базується на цілісній концепції людської особистості, її гідності, прав та обов'язків. Але все змінюється в контексті освіти XXI століття. Йдеться власне про поточні потреби, і це є метою та викликом, який сьогодні постає перед освітою. Раніше людям доводилося пристосовуватися до систем, форм, макро- і мікроструктур освіти, тепер освіта повинна пристосовуватися до них [9, с. 160]. Крім того, автори наводять такі основні цілі вищої освіти:

- узгодження розвитку навичок у сфері вищої освіти з потребами ринку праці;
- забезпечення широко доступної й інклюзивної вищої освіти та посилення її взаємодії з суспільством;
- підвищення інноваційного потенціалу вищої освіти;
- підвищення результативності та ефективності вищої освіти.

Солідаризуємося та додаємо ідею про те, що освіта не може існувати окремо від емоцій, людського ресурсу, який інтегрує освітню систему – є люди, які мають різні почуття та особистості в системі освіти. Аналогічно до того, що стосується віку в освітніх системах, необхідно зазначити, що нові покоління шукають гнучкі навчальні

програми, які дозволяють їм вчитися протягом усього життя, відмовляючись від вікових обмежень і класичних навчальних програм [6, с. 100]. А ось Ю. Чен, А. Хоу та Л. Хуан саме в технологіях вбачають новий зміст вищої освіти [2, с. 360]. Натомість, С. Бадер, А. Олексієнко та К. Меренюк вважають викладача натхненником, який генерує новий зміст освіти для задоволення потреб XXI століття [1, с. 22]. На нашу думку, викладач – це фасилітатор знань, але й студенти вищих навчальних закладів з досконалішим управлінням цифровими технологіями беруть участь у створенні та поширенні нового змісту вищої освіти.

Вивчаючи універсальність в освіті, Т. Нодіра зазначає, що вона повинна бути постійною, щоб розширити не тільки охоплення навчання модальностями, але й сформувані критичне мислення, автономію та тайм-менеджмент. Це призведе до того, що роль учасників освіти – закладу, викладачів та студентів – значно зміниться, і буде вважатися, що у віртуальній модальності технологія дозволила навчатися в дуже різноманітних віртуальних середовищах [8]. Використання переваг нових освітніх форм є складним завданням, оскільки вони не ефективні для освіти віч-на-віч. Включення соціальних мереж, спільних груп та різноманітних систем відеоконференцій звузило відстані, таким чином досягаючи комунікацій у режимі реального часу незалежно від того, звідки вони походять. Це означає формування професійних навичок, відмінних від тих, що набуті в традиційному навчанні, наприклад, пошук інформації є постійним та змінюється з кожним днем. Залишатися осторонь цього прогресу в освіті – означає відмовитися від професійного зростання, тобто – не приймати цифрову трансформацію в цих контекстах. Тому університетські навчальні центри мають проблему не тільки прийняття цих середовищ, але й залучення викладацького складу, щоб генерувати віртуальні навички навчання, відмінні від очних.

В світлі ідеї оновлення вищої освіти на глобальному рівні, Ю. Цехмістер вважає за необхідне, щоб усі системи освіти при визначенні власної місії пам'ятали про її нове бачення, акцентуючи на навчальних процесах, а не на викладанні [12].

М. Сивий, О. Мазбаєв, О. Варакута, Н. Пантелеєва та О. Бондаренко вважають, що ключем до нової парадигми змісту освіти вищої школи у XXI столітті є прийняття «навчання протягом усього життя». Тобто, на думку авторів, необхідна інтеграція всіх доступних суспільству освітніх ресурсів для повноцінного становлення людини протягом усього його життя [11]. Погоджуємося з цією ідеєю, що велика професійна трансформація, яка наближається, вимагатиме більшого міждисциплінарного рівня, поєднання предметів, пов'язаних з етичною та естетичною сферами, і повної зміни ставлення до викладачів та студентів. З іншого боку, В. Шунков, О. Шевцова, В. Коваль, Т. Григоренко, Л. Єфименко, Ю. Смолянка та О. Кучай вважають, що для задоволення вимог сучасності необхідно сформувати так зване постіндустріальне суспільство, для якого вища освіта повинна буде адаптуватися до більш широкої програми «навчання протягом усього життя», з ризиком піддатися неконтрольованому популізму. На думку авторів, суспільству доведеться винайти програми з орієнтацією на нові соціальні рухи, глобалізацію і віртуалізацію [10].

Сьогодні система вищої освіти України пропонує суттєву модифікацію місії, функцій, форми внутрішньої організації і процесів наукової та професійної підготовки у вищій освіті. Кризовий період в Україні характеризується наявністю установ, які ефективно реагують на численні складні проблеми суспільства і сприяють розробці гнучкої та різноманітної системи освіти, з оперттям на реалії воєнного стану, культурні традиції та конкретні соціальні проекти.

Відповідно, *метою даної статті* є аналіз еволюції, досягнень та трансформацій, через які проходить освіта України в умовах глобальних викликів.

Результати

Сфера вищої освіти є унікальною у своїй необхідності та труднощах у визначенні власних критеріїв та стандартів якості. Складність визначення індикаторів якості системи вищої освіти пов'язана зі складністю численних вимірів, що беруть участь у цьому процесі. У зв'язку з цим, складовими фундаментальної місії вищої освіти є викладання, дослідження та соціальний аспект, які разом спрямовані на формування активних громадян та професійної робочої сили.

Традиційно академічний та публічний дискурс навколо вищої освіти зосереджувався на питаннях, пов'язаних з якістю вищої освіти на інституційному рівні. Такий підхід ґрунтується на принципі університетської автономії. Вважається, що кожен навчальний заклад несе відповідальність за дотримання та впровадження стандартів якості. Послідовно поважаючи університетську автономію, урядові організації створені з метою забезпечення якості в галузі, також зосереджені на інституційному рівні.

Останніми роками в українському просторі поступово починають з'являтися дискусії про якість всієї системи вищої освіти, посилюючись на ендемічні проблеми корупції та її недостатньої ефективності. Дискусії про проблеми системи вищої освіти в цілому не змогли привернути увагу до реформ, необхідних для покращення якості. Отже, детальне обговорення якості всієї системи вищої освіти є необхідним на даний момент. Таким чином, у контексті цієї роботи якість вищої освіти визначається переважно з огляду на системний рівень вищої освіти. Поняття якості операціоналізується через посилання на процесний вимір вищої освіти: вхідні ресурси, процес і результат.

Для короткого і в той же час глибокого аналізу еволюції змісту освіти у вищій школі України в умовах глобальних викликів сьогодення, слід почати з синтезу її положення та найбільш важливих перетворень, що відбулися у період пандемії та згодом – війни:

- цифровізація сектора освіти;
- інституційна диверсифікація;
- збільшення участі приватного сектору;
- пониження інтернаціоналізації;
- зміна форм навчання (онлайн, офлайн, гібридна);
- фізичний перехід деяких університетів із зон бойових дій.

Еволюція змісту освіти у вищій школі України характеризується низкою позитивних, а часом і суперечливих процесів: демократизацією, глобалізацією, регіоналізацією, поляризацією, маргіналізацією і фрагментацією, які впливають на розвиток вищої освіти і вимагають швидкого і адекватного реагування.

В ракурсі глобалізації, визначаємо наступні тенденції в недавній еволюції вищої освіти в Україні у воєнний період (табл. 1):

Таблиця 1

Еволюція змісту освіти у вищій школі України в умовах воєнного стану

Риси	Зміст
Збільшення кількості та диверсифікація студентів; збільшення кількості викладачів за рахунок внутрішнього переміщення	Кількісне збільшення потенціалу
Дистанційне навчання, військові дії, зони з бойовими діями, фізичне знищення закладів освіти	Зменшення кількості вищих навчальних закладів
Демократизація можливостей у зв'язку із війною	Збільшення

Трансформація ринку праці, нестабільна ситуація та зменшення робочих місць	кількості студентів, що навчаються за кордоном; за двома факторами
Популярна тенденція в умовах війни, активно підтримується для забезпечення якості закладів та програм, для доступу та збереження місії та функції вищої освіти	Диверсифікація інституційних структур, програм та форм навчання
Кореляція між інвестиціями в освіту та рівнем країни в умовах воєнного стану має тенденцію до зменшення державних внесків	Фінансові обмеження

Джерело: власна розробка авторів.

Крім того, додається факт збільшення розриву з точки зору умов для вищої освіти і наукових досліджень.

В цьому контексті вважаємо, що у поствоєнній перспективі необхідно досягти «сталого людського розвитку», в якому економічне зростання служить соціальному розвитку і забезпечує екологічну стійкість [1]. І в пошуку рішень цих проблем вагому роль має вища освіта.

Виклики вищої освіти узагальнюємо в чотирьох аспектах:

1. Вища освіта має забезпечити якісну освіту в рамках масової системи.
2. Посилити міждисциплінарний та мультидисциплінарний зміст навальних програм.
3. Удосконалювати методи і техніку (включення результатів комп'ютерних і комунікаційних процесів).
4. Посилити інтеграцію між дослідженнями та викладанням переважно в науковій сфері.

Зміни, яких прагнемо досягти, – визначитися з природою суспільства, а точніше – наступних поколінь. Тому завдання вищої школи полягає в тому, щоб поставити себе в контекст спільноти, працюючи над формуванням думки, здатної допомогти в побудові більш справедливого суспільства. Це вимагає перегляду теперішньої системи освіти та посилення соціального захисту.

Описані тенденції показують еволюцію змісту освіти у вищій школі України. Вищі навчальні заклади постають як осередки навчання та професійного розвитку, визначаючи фундаментальні фактори, які керують якістю життя студентів і є рушійною силою швидких змін. Слід зазначити, що у цей критичний час в Україні, як ніколи, технологічні, економічні та соціально-культурні зміни трансформують спосіб навчання та розвитку студентів з огляду на їх майбутнє особисте життя і професійну діяльність. Зважаючи на цю реальність, всі вищі школи повинні працювати разом, щоб підтримати студентів і допомогти їм досягти найкращого результату.

Дане дослідження зосереджене на узагальнених, взаємопов'язаних темах, з особливим акцентом на те, що вищим школам потрібно зробити, щоб вистояти в умовах глобальних викликів.

Тому сьогодні навчання студентів означає вихід за межі академічної підготовки, включення позакласних ініціатив та ініціатив з особистого розвитку, що допоможуть їм протистояти викликам, які несе майбутнє.

Від початку війни постала необхідність психологічної допомоги, необхідності більшого спілкування зі студентами. В умовах цифровізації також необхідно покращувати досвід студентів за допомогою цифрових технологій. Дуже важливим для нової освіти є дружнє та привітне середовище, оптимізація спільних просторів та

заходів, які полегшують зв'язок студентів з викладачами. Навчання протягом усього життя – чи не найважливіша умова для позитивної еволюції змісту освіти. Оскільки технології змінюють робоче середовище, навчання більше не реагує на традиційну модель, де воно зосереджувалося на єдиному етапі життя, а тепер поширюється на більш широку аудиторію, включаючи дорослих, які хочуть підтримувати свої знання в актуальному стані.

Проте серед учених існують побоювання, що нові вимоги сучасного суспільства до вищої освіти призводять до сумніву в адекватності інститутів, наприклад, щодо рівня і виду підготовки, тематики досліджень тощо. Проблеми вищої школи також пов'язані з суспільством, а відповідальність поділяється між ними.

Вища освіта майбутнього, приймаючи виклик вертигінального розвитку науки і технологій, повинна підкреслювати базову і загальноосвітню освіту і розставляти пріоритети в навчальних процесах, щоб майбутній випускник був наділений інтелектуальними ресурсами для продовження навчання. Це означає, що надана освіта має стимулювати творчість і уяву студента. Важливо перебудувати програми з точки зору того, що суб'єкт, який навчається, «повинен знати», а не відповідно до того, що суб'єкт, який навчає, «знає або думає, що знає» [9]. Це змусить викладачів постійно оновлювати теорії, методи або процеси в тісному взаємозв'язку зі знаннями, які відбуваються всередині і поза університетським контекстом. Вища освіта України еволюціонує до моделі, в якій викладачі та студенти в першу чергу будуть навчатися протягом усього життя, і в якій навчальні програми будуть поширюватися на основі нових знань та нових технологій викладання і навчання. Вища школа повинна навчити мисленню, проявляти здоровий глузд і дати волю творчій уяві.

Отже, можна твердити про розуміння того, що вища школа повинна готувати як виробників, так і громадян. І що кожен випускник, який закінчує університет, повинен навчитися в ньому хоча б чотирьом речам:

1. Бути громадянином.
2. Доброзичливому спілкуванню.
3. Творчості.
4. Критиці.

Крім того, для вищої освіти майбутнього необхідно переглянути її цілі: активна громадянська позиція, гнучкість і міждисциплінарність, навчання впродовж життя, інклюзивна освіта. В цьому плані розвиток громадян, які підтримують демократичні норми та цінності, є однією з ключових функцій освіти.

В цьому контексті для розвитку вищої освіти майбутнього рекомендовано:

- Включення компонентів громадянської освіти для студентів усіх спеціальностей та посилення механізмів, які стимулюють залучення студентів до прийняття рішень, що стосуються кафедр, факультетів та університетів.
- Контроль проблеми академічної недоброчесності. Плагіат наразі є найбільш помітною проблемою у секторі вищої освіти.
- Виявлення та усунення ситуації дискримінації, сексуальних домагань, міжнаціональної ворожнечі.
- Вжиття заходів для забезпечення сталості україномовної вищої освіти.

В суспільстві існує потреба в кращій синхронізації вищої освіти з ринком праці і, водночас, у зменшенні непередбачуваності. Отже, рекомендуємо наступні заходи:

- Регулярне оцінювання попиту на знання / навички, яких потребує ринок праці та суспільство в цілому і публічне інформування про результати.
- Коригування коефіцієнтів еквівалентності та вартості, що використовуються для розрахунку фінансування бакалаврських, магістерських, докторських програм, щоб вони відображали соціальний попит на випускників цих програм.

- Надання стипендії таким чином, щоб їхній розподіл за програмами відображав як кількість студентів/програми, так і важливість цих програм для суспільства.

Рекомендуємо запровадити систему молодших спеціальностей та підвищити гнучкість у виборі дисциплін, що дозволить розширити міждисциплінарні перспективи та змінювати спеціалізацію в процесі навчання. Для цієї зміни необхідно включити в механізм фінансування правила, які зроблять привабливим для університетів розвиток системи, найбільш гнучкої з точки зору студентів, і максимально ефективною з точки зору використання наявного персоналу.

Доступ до якісної університетської освіти має бути надзвичайно справедливим. Крім того, потрібно розвивати середовище дослідження та популяризацію ідей, які сприяють створенню більш справедливого суспільства, а також більш стійкого та інклюзивного суспільства. В цьому контексті на нашу думку необхідно:

- Збільшити кількість стипендій, які б серед критеріїв відбору чітко включали приналежність до категорій соціально незахищених груп.
- Встановити мінімальну межу для соціальних стипендій на рівні 30% від загального стипендіального фонду університетів.
- Запровадити систему банківських кредитів для виплати студентських позик та стипендій.
- Створити законодавчу базу для того, щоб соціальні стипендії також могли фінансуватися місцевими органами влади.
- Підвищити обізнаність та навчати викладачів через професійні тренінги, педагогічні коледжі та психолого-педагогічні програми щодо системних проблем дискримінації та різних потреб студентів, у тому числі щодо поводження з мовою ворожнечі та контролю власної дискримінаційної поведінки.
- Створити кадрову політику, яка залучає представників вразливих груп на посади у тому числі шляхом поширення оголошень про вакансії в академічних установах.
- Прийняти послідовну національну політику, спрямовану на підвищення привабливості навчання в університетах України для громадян інших країн.

Проблема освіти у вищій школі України в порівнянні з профільною освітою буде залишатись актуальною і вирішуватиметься не загальними курсами різних предметів, а завдяки стилю навчання, прийнятому в кожній сфері спеціалізації. Йдеться про навчання, що виходить за рамки енциклопедичних знань в даній області і орієнтується на інтелектуальні здібності і загальнолюдські цінності.

Висновки

Результати дослідження показують, що в умовах глобальних викликів для усіх соціальних галузей України, що надають пріоритет базовим потребам суспільства, розвиток та трансформація вищої освіти є рятівними. Недостатньо задовольнити потреби сучасного експортного сектора або вимоги виробничого сектора. Необхідно розвивати вищу освіту, керуючись чітким усвідомленням своєї соціальної функції.

В умовах війни та у поствоєнній перспективі Україні потрібна вища школа з типом освіти, який був би центром безперервної освіти для оновлення та перепідготовки кадрів, з сильними фундаментальними дисциплінами та з широкою різноманітністю навчальних програм, проміжних дипломів, можливістю маневрувати між курсами та предметами у разі зміни свого попереднього вибору. Метою мають бути випускники, які не тільки отримали дипломи про закінчення навчання, а й знання, що мають відношення до життя в суспільстві.

Результати цієї наукової розвідки вказують на дві категорії факторів, які мають сильний вплив на вищу освіту, на додаток до політики, що безпосередньо впливає на вищу школу та науку: рівень корупції в суспільстві та якість доуніверситетської освіти.

Таким чином, політика, спрямована на зниження рівня корупції, а також на покращення доуніверситетської освіти, може мати вплив на систему вищої освіти, що є ще однією причиною зосередити на них увагу.

Навчально-виховний процес повинен вивчатися і досліджуватися з його проєктивного виміру, який включає проєктування, виконання, оцінку і орієнтує його результати на особистісне і соціальне, починаючи від діагностованого сьогодення до бажаного майбутнього.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають в аналізі проблематизації змісту освіти в Україні. Це посприє усвідомленню всіх проблем, які виникають в освітньому контексті. Визнання того, що один і той же зміст може бути проблематизований з різних вимірів, дозволяє зрозуміти феномен міждисциплінарних відносин і встановити фактори, що визначають вибір тієї чи іншої проєкції проблематизації, а також ступінь її розвитку, що дозволить розпізнати походження, сутність і характер досліджуваної проблеми.

Список використаних джерел

1. Bader , S., Oleksiienko , A., & Mereniuk , K. (2022). Digitalization of future education: analysis of risks on the way and selection of mechanisms to overcome barriers (Ukrainian experience). *Futurity Education*, 2(2), 21–33. <https://doi.org/10.57125/FED/2022.10.11.26>
2. Chen, Y., Hou, A. Y. C., & Huang, L. (2022). Development of distance education in Chinese higher education in perspectives of accessibility, quality and equity under COVID-19. *Asian Education and Development Studies*, 11(2), 356-365. <https://doi.org/10.1108/AEDS-05-2020-0118>
3. Fedorenko, E. G., Velychko, V. Y., Naboka, O. G., Havrysh, O. H., & Kravtsov, H. M. (2020). *Integration of modern higher education into the global information space*, Proceedings of the 1st Symposium on Advances in Educational Technology (Volume 1). Kyiv: SciTePress. <https://doi.org/10.5220/0010926200003364>
4. Kholiavko, N., Popelo, O., Melnychenko, A., Derhaliuk, M., & Grynevych, L. (2022). The Role of Higher Education in the Digital Economy Development. *Revista Tempos E Espaços Em Educação*, 15(34), e16773. <https://doi.org/10.20952/revtee.v15i34.16773>
5. Kuchai, O., Skyba, K., Demchenko, A., Savchenko, N., Necheporuk, Y., & Rezvan, O. (2022). The Importance of Multimedia Education in the Informatization of Society. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(4), 797-803. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.4.95>
6. Lokarieva, H., & Chorna, H. (2022). Transformation of Value Orientations of Higher Education Applicants in Ukraine. *Journal of Curriculum and Teaching*, 11(3), 95-102. <https://doi.org/10.5430/jct.v11n3p95>
7. Martinez Casanovas, M., Ruiz-Munzon, N., & Buil-Fabrega, M. (2022). Higher education: The best practices for fostering competences for sustainable development through the use of active learning methodologies. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 23(3), 703-727. <https://doi.org/10.1108/ijshe-03-2021-0082>
8. Nodira, T. (2022). Innovative Management in the Development of the Higher Education System. *Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences*, 1(10), 346-351. <http://www.ijournal.uz/index.php/jartes/article/view/277>
9. Nodira, T., & Rashid, X. (2022). Problems of Innovation Management in the Higher Education System. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(11), 155-164. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/4RXJ9>
10. Shunkov, V., Shevtsova, O., Koval, V., Grygorenko, T., Yefymenko, L., Smolianko, Y., & Kuchai, O. (2022). Prospective Directions of Using Multimedia Technologies in the

Training of Future Specialists. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(6), 739-746. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.6.93>

11. Syvyi, M., Mazbayev, O., Varakuta, O., Panteleeva, N., & Bondarenko, O. (2020). Distance learning as innovation technology of school geographical education. *arXiv*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2202.08697>
12. Tsekhmister, Y. (2022). Education of the future: from post-war reconstruction to EU membership (Ukrainian case study). *Futurity Education*, 2(2), 42-52. <https://doi.org/10.57125/FED/2022.10.11.28>